IDEEA DE RASĂ LA DOI GÂNDITORI ROMÂNI

Printre bărbaţii politici ai celui de al patrulea pătrar al secolului al XIX-lea, care au văzut printre cei dintâi zorile prefacerii României moderne, a fost şi Vasile Conta. Dela dânsul ne-a rămas o operă de îndrăzneaţă gândire filosofică. Şi vrednic de remarcat este faptul că acest om, deşi se lăsase pătruns de cultura timpului, a avut totodată şi un puternic simţ critic. *Teoria Fatalismului* şi *Teoria ondulaţiunei universale* stau la baza acestui sistem de gândire. Discursul despre *Chestia evreiască*, rostit în Adunarea Deputaţilor din 4 şi 5 Septemvrie 1879, este corolarul politic al acestei gândiri, reazimul firesc şi doctrinar al unei viziuni de profet.

Tot ceea ce până atunci era enunţare programatică, justificată de anumite necesităţi sociale, tot ceea ce era numai demonstraţie istorică sau deziderat politic, se edifică empiric sub protecţia unei investituri suverane. Discursul lui Vasile Conta este o privire cuprinzătoare asupra istoriei religioase şi politice a Evreilor; o sinteză de vederi clare asupra tendinţelor de dominaţie şi a mijloacelor folosite pentru izbândirea acestui plan apocaliptic. Alături de Mihai

Eminescu, vedem un alt doctrinar al naţionalismului, punând problema fundamentală a Statului în corelaţie cu rasa populaţiunii de baştină. Acest fel de a concepe viaţa naţională, pe temeiuri antropologice şi psihologice, este o îndrăzneaţă afirmare, o viziune gigantică şi ideală, către zonele paradiziace ale perfecţiunii umane.

Acest sens biologic şi viril al doctrinei naţionaliste îl situează pe Vasile Conta în perspectiva timpurilor moderne. « Cea dintâi condiţie pentru un stat ca să poată exista şi prospera este ca cetăţenii acelui stat să fie din aceeaşi rasă, din acelaşi sânge »[1], — spune Vasile Conta. Intr'o pagină de minunată demonstraţiune doctrinară se clarifică acest concept structural. Componenţa unei rase este hotărîtă de omogenitatea sângelui, păstrată prin căsătoriile dintre indivizii cu aceeaşi sursă istorică şi antropologică. Căsătoriile consolidează solidaritatea familială, până când, pornind de aici, se ajunge la solidaritatea dintre indivizi, la unitatea psihologică a unui popor prin « simpatia de rasă ». Sângele este substratul biologic al eredităţii, consangvinitatea pe planul intelectual, sufletesc şi social, însemnând aceleaşi sentimente, aceleaşi idei şi aceleaşi tendinţe. Rasa este, aşa dar, condiţiunea de existenţă a unui popor, este însăşi concepţia sa de viaţă. Pe acest adevăr fundamental se întemeiază principiul naţionalităţilor. Există deci o deosebire profundă între membrii aceluiaşi stat, înglobaţi într'un amestec eterogen prin noţiunea de cetăţenie, şi membrii aceleiaşi rase, predestinaţi în virtutea eredităţii să conlucreze armonios şi unitar.

---

[1]) Vasile Conta, *Opere complecte*. Ed. C. Sfetea, pag. 642.

Rostirea limpede şi hotărîtă a acestor adevăruri, a fost determinată de menţinerea articolului 7 din Constituţie, când se încerca, prin abrogarea lui, să se naturalizeze Evreii. Toleranţa secolului al XIX-lea, în materie religioasă, se referă numai la credinţa pură a fiecărui individ în domeniul ideilor abstracte. Vasile Conta, care era totodată şi jurist, atrage atenţia « că este o enormă confuzie care se tot face între religiune, în înţelesul dreptului public modern, şi între ceea ce se numeşte religie în limba vulgară » (pag. 645). Religia care nu influenţează organizaţiunea socială sau politică se poate bucura de această toleranţă. Forma religiei evreieşti este, dimpotrivă, o « organizare socială teocratică », intervenind direct şi concret în domeniul legilor civile, în viaţa de stat, în viaţa privată, în manifestările intelectuale. Se înţelege foarte bine, că, la adăpostul toleranţei religioase se ascunde tendinţa nemărturisită de organizare şi de dominaţie a unei rase excluziviste şi totalitare. Iată unde se află pericolul: religia mozaică este catehismul acestui plan diabolic de stat în stat, de suprastructură împotriva structurii sociale autohtone, de dublă morală în relaţiunile cu străinii. Evreii, prin prohibirea căsătoriilor exogene, menţin puritatea rasei. Ei se folosesc de calomnie, minciună şi corupţie în relaţiunile cu străinii, dar solidari şi corecţi între ei, lucrează vigilent pentru acapararea bunurilor materiale şi păstrarea acestui patrimoniu cu excluzivă folosinţă.

Astfel am ajuns la ruina breslelor de meseriaşi şi neguţători români, la ruina claselor mijlocii, la intervenţionismul Alianţei Israelite Universale, le memoriul prezentat în faţa congresului dela Berlin, tocmai în vremea când

invazia şi prolificitatea Evreilor în România era mai mare. Reprezentanţa internaţională are un sens de coordonare şi protecţie a activităţii politice şi sociale a Evreilor din toate ţările, ceea ce înseamnă că ei se prezintă ca un bloc omogen şi unitar, putându-se împotrivi autorităţii de Stat prin folosirea sprijinului venit dinafară. Lupta Evreilor în vremea aceea era slujită copios de răspândirea ideilor egalitare. Democraţia şi socialismul au fost armele de care s'au folosit evreii în asaltul către cucerirea drepturilor politice. Umanitarismul, egalitatea, libertatea, această vorbărie răsuflată de cabotini şi şarlatani, a fost exploatată de evrei în presă, susţinută de finanţele internaţionale, strecurată ca o otravă adormitoare în conducerea Statului românesc.

Când Mihai Eminescu spunea că «înmulţirea Evreilor în Ţările noastre au mers mână în mână cu reformele în sens liberal, că acestea au ajutat la înmulţirea furnicarilor» (1877), el nu făcea altceva decât să recunoască o stare de fapt. Când Vasile Conta amplifică strigătul de revoltă şi vesteşte profetic contemporanilor săi că «*noi dacă nu vom lupta în contra elementului evreesc vom pieri ca naţiune*», — avea în vedere predominenţa catastrofală a Evreilor tocmai în nodurile vitale ale Statului: în meserii, comerţ şi în general în clasele burgheze care menţineau în vremea aceea puterea economică şi politică a societăţii.

Discursul lui Vasile Conta avea să întâmpine rezistenţa batjocoritoare sau sceptică a lagărului junimist. Printre aceştia, P. P. Carp şi Titu Maiorescu erau pe primul plan. Dar nu mai puţin avea să întrunească entuziasta aderenţă

a lui Al. D. Xenopol, Mihai Eminescu, Ion Creangă şi chiar pe aceea a lui Iacob Negruzzi. Este semnificativ faptul că lupta cu junimiştii nu l-a putut urni pe Vasile Conta din convingerile sale, că, în sfârşit, elaborarea unei doctrine naţionaliste se începuse tocmai din acest mediu, dar împotriva principiilor pomenitei societăţi, de doi bărbaţi cari aveau cea mai adâncă pregătire filosofică: Vasile Conta şi Mihai Eminescu.

* * *

Anul 1848 ne-a adus revoluţia politică: liberalismul, luptele dintre partidele politice, fragmentarea ţării în clase sociale învrăjbite, triumful materiei asupra spiritului, conflictul dintre politică şi cultură, triumful individului asupra Statului.

Anul 1849 ni l-a adus pe Mihai Eminescu: miracolul rasei, zorile reacţiunii, lupta spiritului autohton în politică, nădejdea reînvierii geniului etnic. Când gândirea scânteietoare a doctrinarului politic începuse să se afirme, procesul revoluţionar paşoptist se desăvârşa în formele ideologiei demo-liberale. Ruptura istorică era definitivă. «Dela anul acesta începând, Românii au pierdut simţul istoric».

Iată punctul de plecare. Antiteza dramatică a celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea: lupta dintre revoluţia liberală şi reacţiunea naţionalistă promovată de Mihai Eminescu. Două concepţii de viaţă deosebite; două lumi se confruntau. Ideologism şi realism; discontinuitate şi tradiţie; cosmopolitism şi naţionalism; individualism şi

totalitarism etnic; republică plebiscitară şi stat monarhic.

Gândirea politică a lui Mihai Eminescu se desfăşoară ca un minunat răsărit de soare, începând masiv şi îndrăzneţ cu celebra lui conferinţă ţinută în cercul Junimii la 14 Martie 1876, sub titlul *Influenţa Austriacă asupra Românilor din Principate*, până în anul 1883 când scrie în ziarul *Timpul* ultimele articole. Priviţi în ansamblu, cei şapte ani de cutremurare a conştiinţei înglobează esenţa unui sistem politic de nemărginite perspective peste agonia secolului al XIX-lea. Critic sever al actualităţii, anticipator al viitorului cu rădăcini înfipte adânc în trecutul istoric, Mihai Eminescu construia arhitectonic doctrina Statului naţional.

Interpreţi fideli ai doctrinei demo-liberale influenţaţi de Locke şi Cristian Wolff până la J. J. Rousseau, profitorii revoluţiei paşoptiste afirmau cu stăruitoare aroganţă că principiul filosofic al existenţei este egoismul egalitar. C. A. Rosetti spunea cu un ton categoric: « societatea n'are drept asupra sufletului omului; şi reciproc, că individul are drept a nu se supune în conştiinţa lui, când chear naţiunea întreagă l-ar lovi ». Doctrina liberală începea astfel cu o negaţiune, cu o revoltă împotriva naţiunii, căreia îi opunea primatul autarhic al conştiinţei izolate. După I. C. Brătianu, legea suverană a vieţii este libertatea. Indivizii se nasc egali, şi, în virtutea liberului arbitru, ei pot alege sau respinge orice adevăr. Este limpede că după acest principiu individul se ridică împotriva Statului, libertatea împotriva autorităţii, revoluţia împotriva evoluţiei, clasele împotriva naţiunii. Nu este deci de mirare că politica demo-liberală, fiind îndrumată în acest sens, a dus la

improvizarea unui Stat fictiv, în care fiecare putea să fie stăpân, orice individ venit de oriunde avea garantate aceleaşi drepturi, naţiunea fiind prefăcută într'un agregat de egoisme, într'o colonie anarhică, într'un triumf al scopurilor personale.

Gândirea lui Mihai Eminescu surprinde Statul român în epoca lui de formaţie după principiile sociologiei şi politicei liberale. El pleacă dela constatarea că Românii sunt o rasă alcătuită fiziceşte prin anumite caractere care o apropie de categoria antropologică a ciobanilor. Rezistenţa biologică a acestei rase se întemeiază pe consangvinitate, pe puritatea sângelui moştenit. Orice încrucişare care corceşte sângele, sfărâmând echilibrul organic, distrugând familia şi alterând viaţa socială, are efecte inevitabile în politică, întru cât orice structură fizică presupune o altă configuraţie psihologică, alte idei, alte idealuri, alte forme de cultură. Rămâne deci bine stabilit că rasa este substratul material al culturii unui popor, conceptul de naţiune fiind un epifenomen al acestei structuri primordiale. « Limba şi naţionalitatea românească vor pieri deodată cu Românul material, cu stingerea prin moarte şi fără urmaşi a noastră, nu prin desnaţionalizare şi renegaţiune » (*Curierul de Iaşi*, 1876).

Statul şi naţiunea sunt două noţiuni corelative. Ideea de stat presupune afirmarea în toate domeniile vieţii sociale şi politice a naţiunii, omogenă ca rasă, unitară ca structură. După această concepţie, se exclud colonizările alogene şi imigraţiunile; de asemeni se înlătură lupta de clasă, liberul arbitru, egalitatea necondiţionată, cosmopolitismul.

Evoluția istorică a țărilor civilizate înregistrează din punctul de vedere sociologic trei tipuri de guvernământ: statul autocratic al unei clase aristocratice, consacrată prin privilegii și ereditate familială; statul burghez (democratic) al domniei liberale în formă, dar al plutocrației în fond; statul proletar (concepția materialistă a istoriei), al clasei muncitorești, cu abolirea principiului etnic, al tradiției, familiei și religiei. Toate trei sunt negarea națiunii și constituesc o piedecă în calea evoluției naturale.

Viața popoarelor, ca totalitate de clase și indivizi, este stânjenită prin aceste forme de stat.

Cunoscător al sociologiei statului în feluritele lui întruchipări, Mihai Eminescu plecând dela consistența istorică, dela substratul etnic, fuzionează statul cu națiunea într'o sinteză politică și socială. Mihai Eminescu era împotriva privilegiilor de clasă care tind să structureze în chip deosebit statul politic. « Organizarea feudală, regulament (rusesc), arhondologie (bizantină), sunt departe de orice vederi ale dreptei conservatoare a cărei țintă, ca idee generală, este cu totul alta, și anume: întărirea autorității Statului și nimic mai mult » (*Pomelnicul păcatelor « roșii »*, 1879). Tot asemeni el era un adversar al ideii conservatoare ca folosință excluzivă și partidistă. « Formula unei organizații conservatoare, abstracție făcând de țară și de poporul istoric, se dovedește a fi sterilă și lezne de escamotat » (*Pătura superpusă*, V, 1881).

Statul, prin urmare, are o funcție dinamică și autoritară. El reprezintă însăși viața unei națiuni, deoarece evoluția istorică, permanența rasei, formele de cultură, se organizează după legi proprii de desvoltare care impun eficiența

spiritului etnic. « Statul nostru, — spune Mihai Eminescu, — nu are altă rațiune de a fi decât aceea că e Stat românesc, deci desvoltarea elementului românesc este și cată să fie ținta noastră de căpetenie » (*Ideile liberale și conservarea naționalității noastre*, 1880). Ideea aceasta este fundamentală gândirii eminesciene. Firul ei se țese în urzeala fiecărui fapt concret care se așază în atenția scriitorului politic. Eliminând tot ce poate constitui o piedecă în evoluția lui istorică, Statul național verifică utilitatea și consacră anumite instituțiuni ale trecutului, așezându-se pe axa tradiției. In acest sens, Statul este un « reprezentant al vieții istorice ». Armonizând interesele claselor sociale, prin îndepărtarea conflictelor care s'ar putea naște în paguba intereselor generale, și ca o consecință a unor idei politice, Statul este o realitate de drept, o expresie juridică a națiunii. Protejând națiunea, Statul este un organ de întărire a funcției biologice a rasei, prin susținerea elementelor băștinașe în tot angrenajul productiv al vieții sociale. Incă un pasaj, din articolele politice ale lui Mihai Eminescu, lămurește acest imperativ categoric: « Chestiunea de căpetenie pentru istoria și continuitatea de desvoltare a acestei țări este ca elementul românesc să rămâie cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de Stat, ca limba lui, înclinările lui oneste și generoase, bunul lui simț, cu un cuvânt geniul lui să rămâie și pe viitor norma de desvoltare a țării și să pătrundă pururea această desvoltare » (*Problema evreiască*, 1881).

Teama cea mare a lui Mihai Eminescu era ca nu cumva elementele alogene, susbtituindu-se celor băștinașe, să ne altereze chear ființa etnică, așa fel încât națiunea să nu se

mai poată recunoaşte în reprezentanţii ei. Pentrucă aceşti oameni de altă origine etnică, veneau cu ideile, cu moravurile şi cu altă concepţie de viaţă, este vădit că prezenţa lor într'un număr mare constituia un mare pericol.

Plecând dela această idee, Mihai Eminescu scrie în ziarul *Timpul* (1881) şase articole despre *Pătura superpusă*, şi alte şase în continuare şi întrunite sub titlul generic de *Studii etnologice*. Aceste articole au stârnit aprige polemici, cunoscute fiind năravurile ziarului *Românul* de a răstălmăci tendenţios spusele lui Mihai Eminescu. El vorbeşte de o *rasă română*, aceeaşi ca înfăţişare antropologică în Muntenia, Moldova, Ardeal şi părţile Ţării Ungureşti. La popoarele tinere, printre care se aşază şi Românii, se observă o identitate organică. Plecând dela caracterele antropologice, se strămută problema pe un plan spiritual care invederează aceeaşi asemănare între aptitudini, idei şi înclinaţiuni, ceea ce confirmă că, în totalitatea ei, o rasă este creatoarea aceloraşi forme de cultură şi de organizare socială şi politică. Indivizii aparţinând aceleiaşi rase au o anumită concepţie de viaţă, — un *Weltanchaung* după cum spun Germanii,— o înţelegere specifică a fenomenului vital, chear o anumită interpretare a universului. Aceste caractere diferenţiale se alterează prin încrucişarea cu o rasă bătrână sau cu populaţiuni structurate sufleteşte deosebit. Urmarea este dezastruoasă: rasa devine hibridă, structura sufletească se dezaxează, ideile, morala şi concepţia de viaţă în general, pierd puterea idealităţii către un plan de perfecţiune biologică, pentru a se lăsa invadate de speculaţiunile materialiste, de ispita egoismului, de aptitudini conjecturale şi decadente.

Prin sterilitatea intelectuală a păturii superpuse, se invederează incapacitatea unei categorii din populaţia ţării de a participa efectiv la adâncirea fenomenului cultură prin promovarea valorilor spiritului. Ceea ce noi am demonstrat cu numeroase fapte, şi anume, conflictul dintre politică şi cultură, este notoriu pentru întregul secol al XIX-lea. Protipendada greco-bulgărească nu cunoaşte decât speculaţiunea materialistă a vieţii, arivismul politic, şi este complet lipsită de înclinaţiunile nobile şi desinteresate. Este deajuns a pune în cumpănă numele cele mai cunoscute ale culturii secolului al XIX-lea şi vom vedea că ele se aşază pe axa românismului, pe câtă vreme majoritatea celor politice menţin înclinaţiunea către axa străinismului. In cultură, secolul al XIX-lea a cunoscut pe un Hasdeu, Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Odobescu, C. Negruzzi (citaţi de Mihai Eminescu); în politică, pe C. A. Rosetti, Carada, Giani, Pherekydes, Fleva, Serurie, etc., (citaţi de Mihai Eminescu) toţi alcătuiţi sufleteşte din aceeaşi plămădeală fanariotă. Conflictul dintre spirit şi materie, dintre politică şi cultură, dintre rasa autohtonă şi elementele alogene, este categoric şi definitiv.

Pătura superpusă conducătoare rezumă conştiinţa politică a Statului. Când această clasă îşi alterează substanţa etnică, evident că şi ideile politice se îndepărtează de complexul vital al ideilor etnice. Legătura este cauzală, de raport constant între rasă şi structura etnică şi politică a Statului. Spune Mihai Eminescu: « Orice formă cât de subtilă a vieţii, se reducea la un substrat solid, experimental, şi că politica unei ţări, pornirile în bine şi în rău, atârnă de complexiunea fizică a indivizilor, dela originea lor, dela defec-

tele sau calităţile înăscute rasei lor » (*Pătura superpusă*, II, 1881). Această idee se leagă strâns cu cealaltă şi anume: « Predispoziţii şi aptitudini moştenite, calităţi sau defecte intelectuale şi morale, dau domniei unui element etnic alt caracter decât domniei celuilalt element. Suntem de exemplu convinşi că demagogia la noi e de origine fanariotă; că ea înseamnă ura înrădăcinată a veneticului fără tradiţii, fără patrie, fără trecut, în contra celora ce au o tradiţie hotărîtă, trecut hotărît. De aceea roşii să şi recrutează mai mult dintre grecii şi bulgarii romanizaţi » *(Id.)*. Rasa este un organism viu, supus legilor de selecţiune şi perfecţionare. Lupta împotriva elementelor exogene se integrează, aşa dar, unui principiu biologic. Statul nu este altceva decât expresia politică, etică şi juridică a rasei. Rămâne deci bine stabilit că gândirea lui Mihai Eminescu se aşază pe marile linii de forţă ale biologiei şi ale istoriei.

Statul ca principiu esenţial al eficienţei etnice; Statul ca sinteză a evoluţiei istorice a unei naţiuni; Statul ca element de vertebraţie a proceselor spirituale este un fapt politic şi moral, El reprezintă disciplina, autoritatea şi armonia realităţilor sociale.

Când Mihai Eminescu spunea că « *totul trebuie dacizat* » înseamnă că simţul istoric şi eugenia etnică precumpănesc întreaga doctrină politică. Ultimul articol din seria *Pătura superpusă* se încheie cu o apologie a rasei, cu o viziune profetică, cu o apoteoză a Statului etnic: « Rasa plastică, rasa formatoare de Stat, cea orânduitoare, cea istorică; aceasta trebuie să rămâie şi de acum înainte ».

Mihai Eminescu era pătruns de concepţia naturală a artei de a guverna. Statul guvernator este triumful naturii

ordonatoare. Arta de a guverna nu este opera unor intenţiuni sau a unor ideologii, cu atât mai puţin a machiavelismului scornit de ambiţiune şi oportunitate, ci în toată dinamica ei este « un produs organic al naturii ». Articolul *Arta guvernării* (*Timpul*, I, IV, 1882) îl supunem spre meditaţie adâncă şi înţelegere promptă fiecărui om politic de astăzi sau de mâine. Spune Mihai Eminescu: « Arta de-a guverna e ştiinţa de-a ne adapta naturii poporului, a surprinde oarecum stadiul de desvoltare în care se află şi a-l face să meargă liniştit şi cu mai mare siguranţă pe calea pe care-a apucat. Ideile conservatoare sunt fiziocratice, am putea zice, nu în sensul unilateral dat de d-rul Quesnay, ci în toate direcţiile vieţii publice ». Mihai Eminescu era călăuzit de încrederea nestrămutată în virtuţile geniului etnic. Cunoştea istoria şi putea să folosească exemplificările ei într'o dialectică închegată, fără goluri, fără neajunsurile unei ideologii de partid, căci Mihai Eminescu nu numai că n'a fost un partizan al unui club politic, dar nici măcar n'a fost îngăduitor cu conservatorii atunci când i se cerea. Prestanţa ideilor se afla la acelaşi nivel cu autonomia sufletească.

Nu ni-l putem închipui altfel pe Mihai Eminescu, el care era un exponent al doctrinei naţionaliste. Un creator al spiritului revoluţionar românesc, în toate domeniile. Un apologet al rasei. Un vizionar de nemărginite dimensiuni al geniului etnic, în toate mutaţiunile lui, dela arta populară pe care o cunoştea în amănunţime, până la formula ideală şi totodată dinamică a Statului naţional. Şi, totuşi, cu ce stupidă neînţelegere de arhivari robiţi de nimicurile biografice, criticii raţionalişti şi liberali au încercat o răstăl-

măcire, căutând peste tot influenţa lui Kant, Hegel şi alţii din aceeaşi crepusculară provenienţă. Dacă se poate vorbi de influenţa unui gânditor străin, în articolele politice ale lui Mihai Eminescu, este aceea a lui Eugen Dühring. Ii frecventase stăruitor cursurile pe când se afla la studii la Berlin. Perspicacitatea acestui economist nu putea să-l lase nepăsător. Teoriile protecţioniste şi polemica lui Dühring cu Engels vor fi stârnit anumite ecouri. Forţele economice, care erau, după socialişti, singurul motor al vieţii sociale, se complinesc în concepţia lui Eugen Dühring cu forţele morale şi etnice.

Fundator într'o largă măsură al economiei naţionale, Dühring putea să influenţeze pe Mihai Eminescu, dar până la care punct, se poate vedea numai din consultarea articolelor sale politice. Acolo predomină teoria rasei şi a momentului politic, două elemente fundamentale ale judecăţii sale. Mihai Eminescu pleca întotdeauna dela realităţi concrete şi actuale, şi poate în aceasta se află marele lui merit, şi totodată foloasele funcţiei de gazetar, căci dacă ar fi construit în abstract o teorie politică, trecând peste contingenţele locale, ar fi îngăduit o critică speculativă.

SCRIITORII ROMÂNI CONTEMPORANI

NICOLAE ROȘU

DESTINUL IDEILOR

FUNDAȚIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

MONITORUL OFICIAL ŞI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI, 1943

C. 82.688.